

Befejeződött a szegedi Bibó-konferencia

Tisztelettel, de apakultusz nélkül

Bibó István moralitása és szellemi emelkedettsége feltétlenül példaértékű lehet valamennyiünk számára, ám jogi, filozófiai, történelmi, közigazgatási és politikai írásainak tartalma manapság csak nehezen vagy egyáltalán nem ültethető át a politikai gyakorlatba — így vonhatjuk le a következtetést annak a Bibó-konferenciának a tanácskozásaiból és vitáiból, amelyre az elmúlt héten Szegeden került sor

Alapvető előadásában Litván György az 1911-től 1979-ig élt tudósna és a magyar radikalizmus meghatározó képviselőjének, Jászi Oszkárnak gondolatvilágát elemezte. Következtetése szerint mindkettőjük munkásságában jelen van az erkölcsi rend. Bár megoldási javaslatok különböznek, mindkettőjük baloldali-szocialista irányultságának az erkölcsi rendbe vetett hit az alapja. Mindketten határozottan bírálták az 1918 előtti Magyarország és a Horthy-korszak valójában tovább nem fejleszthető társadalmi struktúráját, sőt az 1945 utáni konzervatívok jogfolytonosság-igényét, ám Litván utalt kettőjük megoldási elképzeléseinek jelentős különbségeire is. A dunai térséggel kapcsolatos elképzelések is megegyeztek abban, hogy feltétlenül ki kell lépni a meddő határviták szférájából, a területi revansizmus csapdájából, csakhogy Jászival ellentétben — aki késői öregkoráig a dunai konföderáció, sőt az európai egyesült államok létrehozásáért cikkezett — Bibó gyakorlatiasabb módon az itt élő népek igazságos elhatárolódásában látta a megoldás lehetőségét. Borsodi István véleményével azonosulva jelentette ki Litván György: a

radikális Jászi a jobboldali, a pragmatistább Bibó a baloldali reakciónak esett áldozatul, és mindkét tragédia szegényfoltja a magyar történelemnek.

A konferenciát záró kerekasztal-beszélgetés moderátora, a Londonból érkezett Sárközi Mátyás sajnálatos volt kénytelen közölni: noha a BBC etikai kódexe szerint egyszerre kellene megszólaltatni a kormánypártok és az ellenzék képviselőit, Elek István (MDF) nem érkezett meg. A vitában Tamás Gáspár Miklós megerősítette azt az 1989-ben már hangoztatott véleményét, amely szerint a magyar demokratikus ellenzék bibói korszaka véget ért, mert noha Bibó erkölcsi és intellektuális magasrendűsége mindannyiunk számára mérce, nem az ő demokratikus-baloldali-szocialista mentalitása az igazán üdvöztető és iránymutató abban az időszakban, amikor — amint 1918-ban és 1947-ben is — a demokrácia léte vagy pusztulása a tét. A mai Magyarországnak abból a „fontolva haladó” magatartásból kell kiindulnia, amely a klasszikus konzervatívoktól Széchenyi Istvánig alakult ki, de semmiképpen sem abból a tradíciókat elutasító bibói attitűdből,

amely a magyar baloldalnak volt az egyik meghatározó ihletforrása. A legutóbbi rendszerváltásról Kende Péter jelentette ki: az eufória megszűnt, és az események nem Bibó szellemében alakultak, hiszen a hiteles programok kidolgozása helyett

megkezdődött a „napról napra” politizálás, a negatívumok hangsúlyozása, a hagyományok olyan minőségű tagadása, amely bizonyosan egy idepottyant Mars-lakót is megdöbbenésre készített volna. A párizsi professzor véleményét fejelte meg Tamás Gás-

pár Miklós azzal a megjegyzéssel: az elmúlt negyven évben kezdődött modernizációs folyamatok, bármilyen utálatos rendszer következményei is, olyan eredményeket is hoztak, amelyekre a magyar demokráciának feltétlenül építenie kell.

A Kolozsvárról jött Egyed Péter politológus annak az egzisztenciális félelmi pszichózisnak a tartósságára emlékeztetett, amely jó hetven esztendeje a versailles-i békeszerződés nyomán alakult ki a dunai térségben. E politikailag is intézményesített pszichózis markáns megnyilatkozásának minősítette Egyed, hogy a napokban a bukaresti parlamentben egy honatya bejelentette a Kisantant feltámasztása iránti igényét. Jobbára Tamás Gáspár Miklós, Egyed Péter és Meszereics Tamás véleményével összhangban Kende Péter — bizonyosan szándéka ellenére — a háromnapos tanácskozás summázatát is adta, amikor kijelentette: ha a nyugati politikusok idejében hozzájutottak volna a megfelelő Bibó-íráshoz, értékes útmutatást kaphattak volna, milyen természetű gondok határozzák meg a dunai térség országait, és milyen technikákkal lehetne megteremteni a közmegegyezést a térségben.

Kende hozzátette: szerencsére Magyarországnak ilyen konfliktusai ma nincsenek, hacsak Bős problémáját nem soroljuk ebbe a kategóriába...

A tanácskozást Szabad György parlamenti elnök zárta a nagy demokrata tudós, Bibó István életművének méltatásával.

Reménytelenül?

Istentisztelet után azt mondani: Isten halott, nem oda illő, pesszimista megállapítás. Valahogy mégis ez volt számomra az üzenete annak a háromnapos konferenciának, amit Bibó István életművének aktualitása tárgyában Szegeden rendeztek. A kísérlet, a gesztus tiszteletre méltó, ugyanakkor naiv is volt. Megtalálni a legkisebb közös többszöröst századunk — Jászi Oszkár mellett — legnagyobb moralista tudós politikájában, követendő, ám mint az eredmény mutatja, nem feltétlen követhető megoldás. A bibói dialógusképesség és hangnem etalonná tétele a fojtott hangú vagy üvöltöző monológok korában csábító, ám reménytelen vállalkozás.

Személyiséghiányos korban egy olyan példa megidézése, amelyik féltelen személyiség- és jellemfüggő, csak szomorúságra ítél.

És mégis. Volt egy konferencia Szegeden, amelyre hónapokon át készültek a szervezők, küldték a meghívókat, a lehetséges dialógus valamennyi szereplőjének. Minden oldalon voltak olyanok, akik még csak válszra sem méltatták az ötletet. Voltak, akik olyanabbnak képzelték magukat, hát megsértődtek az egyszerű invitációtól, amely esetükben mellőzte az előadásra való felkérést. És ezért nem jöttek. Voltak olyanok, akiket politikai teendőik súlyosan megterheltek, és nem jöttek el. Voltak, akik holtfáradtan politikai teendőik miatt, úgy érezték, ha csak rövid órára is, ott a helyük. Így Göncz Árpád, Szabad György, Tamás Gáspár Miklós. Voltak olyanok, akik Londonból, Párizsból ültek repülőgépre, hogy Szegeden legyenek. Voltak, akiknek a Budapest—Szeged útvonal irratlan távolságnak tűnt. Voltak olyanok, akik heteken át készültek az előadásra, voltak, akik csak egy kézfogásra készültek. Volt egy Tornai József, aki tiszteletre méltó szelidségével és higgadságával ült egy kerekasztal köré Eörsi Istvánnal, Radnóti Sándorral, Kenedi Jánossal. Akik eljöttek, beszéltek, hozzászóltak vagy csak jegyzeteltek, mind tudták, hogy ez a vonat elment. Lehet, hogy egyszer még menetrendszerű járat lesz, de addigra ők, mi, már öreg utasok, kivénhedt masiniszta, egy közlekedési múzeum viaszrelikviái leszünk. De ott voltak a pályaudvaron.

• V. B. É.

• Lengyel András György